

Economic Consequences of Land Reform in Lorestan

(Case Study: Romeshgan Region)

Shamsedin Amraei*, **Abbas Ovisse****

Sidsaheb Barzin***, **Saleh Aminpoor******

Abstract

According to the specific geographical climate and agricultural life, and the central shepherd that was institutionalized and common in Iran and Lorestan, land, owner and servant, determined the political and economic relations of each region. The land reform that was issued by the Shah in 1341 to get out of many internal and external social tensions was designed and implemented to grow and develop and improve the indicators. The heterogeneous socio-economic and political structure due to the regional power of landowners and subjects caused what was interpreted as the law and the manner of implementation and division of property between owner and subject from Tehran to Romeshgan. Different interpretations based on the material and spiritual interests of both parties Took, the lack of awareness of the executive agents and the peasants against the power of the owners caused a lot of tensions in the Romeshgan area. Now we are; In this article, we will examine the economic and social impact and its results in Romeshgan through the methods of field, descriptive and analytical studies.

Keywords: land reform, Romans, subjects, economic consequences.

* PhD student of History, Tehran, Iran (Corresponding Author), shamsedinamraei@gmail.com

** Assistant Professor of history, Payame Noor university, Tehran, Iran, abbasovise@yahoo.com

*** Assistant Professor of history, Payame Noor university, Tehran, Iran, amirsambarzi@yahoo.com

**** Assistant Professor of history, Payame Noor university, Tehran, Iran, saleh.aminpoor@gamil.com

Date received: 2022/05/16, Date of acceptance: 2022/07/16

Copyright © 2010, IHCS (Institute for Humanities and Cultural Studies). This is an Open Access article. This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پیامدهای اقتصادی اصلاحات ارضی در لرستان

(مورد مطالعه؛ منطقه رومشگان)

شمس‌الدین امرایی*

عباس اویسی**، سیدصاحب برزین***، صالح امین پور****

چکیده

با توجه به اقلیم جغرافیایی خاص و زندگی کشاورزی، و شبانی‌محوری که در ایران و لرستان نهادینه و رایج بود، زمین و مالک و رعیت، مناسبات سیاسی و اقتصادی هر منطقه را مشخص می‌کردند. اصلاحات ارضی که با فرمان شاه در سال ۱۳۴۱ برای برون‌رفت از بسیاری تنش‌های اجتماعی داخلی و بیرونی جهت رشد و توسعه و پیشرفت و بهبود شاخص‌ها طراحی و اجرا شد، در استان‌های مختلف با واکنش‌های گروه‌های مختلف همراه بود. این مقاله به‌روش توصیفی-تبیینی و با اتکاء به کتب، اسناد آرشیوی و انجام مصاحبه در صدد پاسخ به این پرسش می‌باشد که اجرای قانون اصلاحات ارضی در مناطق تابعه لرستان چون رومشگان چه پیامدهای اقتصادی به همراه داشت؟ یافته‌ها حکایت از آن دارد که در رومشگان ساختار ناهمگون اجتماعی-اقتصادی و سیاسی با توجه به قدرت منطقه‌ای زمین‌داران و رعیت باعث شد آنچه که به‌عنوان قانون و نحوه اجرا و تقسیم املاک بین مالک و رعیت از تهران تا

* دانشجوی دکتری تاریخ، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران (نویسنده مسئول)، shamsedinamraei@gmail.com

** استادیار گروه تاریخ، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران، abbasovise@yahoo.com

*** استادیار گروه تاریخ، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران، amirsambarzi@yahoo.com

**** استادیار گروه تاریخ، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران، saleh.aminpoor@gamil.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۲/۲۶، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۴/۲۲

رومشگان اجرا شد، تفاسیر مختلفی بر اساس منفعت مادی و معنوی طرفین صورت گرفت و عدم آگاهی مأموران اجرایی و رعیت در مقابل قدرت مالکین باعث تنش‌های زیادی در منطقه رومشگان شد. مالکین با آگاهی از این موضوع که با اجرای قانون اصلاحات ارضی و از دست دادن زمین‌های زراعی به نفع کشاورزان از تعدیات و مزایای قبل، چون بهره مالکانه و پیشکش‌های مرسوم محروم می‌شوند، با تهدید و سوءاستفاده از قانون اصلاحات ارضی و دورزدن قوانین به نفع خود از ثبت زمین‌ها به نفع زارعین خودداری نمودند. این موضوع شکایت کشاورزان و دادخواهی آنان به مقامات مختلف استانی و کشوری را به همراه داشت که در بسیاری موارد به سرانجام نرسید و این زمین‌ها همچنان در اختیار مالکان قرار گرفت و مناقشات زیادی را به همراه داشت. در جریان اصلاحات ارضی مالکان فقط زمین‌های اطراف روستا که به اصطلاح مردم رومشگان "خرچری" و قابل کشت نبودند را به رعایا واگذار نمودند. در مرحله دوم و سوم نیز واگذاری قابل توجهی صورت نگرفت و بیشتر مأموران اصلاحات ارضی و ژاندارمری‌های منطقه در پی حل و فصل نزاع‌ها و درگیری بین طرفین بودند. نظامیان با حمایت از مالکان و اعمال نفوذ طبقه مالک بر مراجع ذی صلاح چون دادگستری لرستان از عوامل سلب مالکیت بر کشاورزان تا سالهای پایانی حکومت پهلوی بود.

کلیدواژه‌ها: اصلاحات ارضی، لرستان، رومشگان، مالک، رعیت، نظام زمین‌داری، اقتصاد.

۱. مقدمه

ایران به خاطر بافت و اقلیم خاص فلات ایران طی قرون متمادی به صورت ملوک الطوایفی و فدرال‌گونه حول یک قدرت خانوادگی - قبیله‌ای و مام وطن و ملیت و هویت در این بستر شکل گرفته و به حیات خود ادامه می‌داد. وجود خلیج فارس و دریای عمان در جنوب و دریای مازندران در شمال، رشته کوه‌های البرز و زاگرس و مکران و کویر لوت و دشت‌های کویری در مناطق مرکزی، شرایط خاص اقلیمی برای زمین مردم و تشکیل جوامع تمدنی و تاریخی خاص هر اقلیم با فرهنگ و آداب و رسوم خاص خود شکوه خاصی را به این چهارچوبه جغرافیایی داده است.

لرستان در جنوب غربی ایران و در دامنه‌های رشته کوه زاگرس مرکزی واقع شده است، سرزمینی متمدن و کهن که در بزنگاه‌های تاریخی نقش خاص و جایگاه ویژه‌ای در ساختار اجتماعی و قدرت سیاسی و اقتصادی داشته است و ایلیاتی بودن یکی از ویژگی‌های تاریخی لرستان بزرگ (پیشکوه و پشتکوه) به حساب می‌آید. جامعه شبانی - کشاورزی لرستان با تراکم

جمعیتی زیاد در این محدوده جغرافیایی ارزش زیادی برای ملک و زمین و مراتع قائل می‌باشد و آن را موهبت الهی می‌داند که خداوند به آن‌ها داده است و پیشینیان در جهت حفظ و دفاع از آن از هیچ تلاشی دریغ نکرده‌اند و این میراث کهن و با ارزش را برای آن‌ها به جا گذاشته‌اند و مالک و رعیت هر کدام به نحوی نسبت به این آب و خاک عشق خاصی داشتند و حق به جانب بودند. اصلاحات ارضی در دوران پهلوی در سال ۱۳۴۱ شمسی در طی سه مرحله به اجرا گذاشته شد که تاکنون پیامدهای آن همچنان در کشور جاری و ساری است (آبراهامیان، ۱۳۸۴: ۲۵-۵۲۰).

افزون بر این اصلاحات ارضی در رومشگان باعث تغییرات گسترده اقتصادی - اجتماعی در این منطقه شد و پیامدهای مثبت و منفی آن در این منطقه باعث شد تا ساختار سکونت گردش جمعیت و طوایف و ایلات عشایر کوچ رو در رومشگان به کلی دچار دگرگونی شود و از چراگاه و مراتع زمستانی به محلی مناسب برای کشاورزی و یک جانشینی و توسعه زندگی شهری گرایش پیدا کند. مسئله اصلی تحقیق حاضر کیفیت و چگونگی تغییر و تحول اقتصادی در رومشگان با تأکید بر اصلاحات ارضی می‌باشد. به تبع مسئله پژوهش، سؤالات تحقیق عبارت است از اینکه با اجرای قانون اصلاحات ارضی در عصر پهلوی دوم و در لرستان چه تغییر و تحولی در نظام زمین داری در رومشگان رخ داد؟ همین طور پیامدهای اقتصادی اصلاحات ارضی چه بود؟ فرضیه تحقیق آن است که نفوذ مالکین و ناهمگونی ساختار اقتصادی و اجتماعی که ریشه در دوران گذشته داشت، باعث مقاومت مالکین و زمین‌داران متنفذ در مقابل اجرای قانون اصلاحات ارضی شد و در موارد متعدد با دور زدن قوانین توسط مالکان و کدخدایان وابسته به آنان و همچنین عدم آگاهی مأموران اجرایی دولتی به بافت منطقه و ویژگی‌های اجتماعی مردم، اصلاحات ارضی به‌درستی اجرایی نشده و تنش‌های متعددی بین کشاورزان و مالکان صورت بگیرد.

۱.۱ پیشینه پژوهش

تاکنون موضوع اصلاحات ارضی از زوایای گوناگون در مناطق مختلف کشور مورد بررسی قرار گرفته است: لهسایی زاده، عبدالعلی، تحولات اجتماعی در روستاهای ایران: (۱۳۶۹)؛ مؤمنی، باقر، مسائل ارضی و جنگ طبقاتی در ایران: (۱۳۵۹)؛ سوداگر، محمد رضا، نظام ارباب‌رعیتی در ایران: (۱۳۵۸)؛ لمبتون، آن، مالک و زارع در ایران (۱۳۶۲)؛ هوگلاند، اریک (۱۳۹۲)، هر کدام از زوایای مختلف به اصلاحات ارضی نگریسته‌اند. در مورد اصلاحات ارضی در لرستان و توابع

آن چون رومشگان تحقیق و رساله مستقلی نوشته نشده است. در یکی از جدیدترین پژوهش‌ها، شایان کرمی در مقاله‌ای با عنوان: پیامدهای اصلاحات ارضی در غرب ایران (مطالعه موردی: ایلام، کرمانشاه و لرستان) علاوه بر پیامدهای اصلاحات ارضی در غرب ایران به عنوان مسئله اصلی تحقیق، علل و عوامل و چگونگی اجرای برنامه اصلاحات ارضی را مورد بررسی قرار داده است و بیشتر به مناسبات ارباب و رعیت به‌ویژه اربابان غائب به‌صورت کلی در سه استان مذکور اشاراتی نموده و به‌صورت دقیق به پیامدهای اصلاحات ارضی در این منطقه نپرداخته است. (کرمی، ۱۳۹۸: ۱۶۵-۱۴۲). بدون شک یکی از مهم‌ترین منابع برای آگاهی از این رویداد مهم که یکی از زمینه‌های وقوع انقلاب ۱۳۵۷ ش بود، اسناد و مدارک آرشیوی می‌باشد. در منابع اسنادی و مدارک آرشیوی آگاهی‌های گسترده‌ای درباره‌ی سیاست اصلاحات ارضی موجود می‌باشد. در مقاله حاضر نویسنده بر آن است تا با بهره‌گیری از اسناد دولتی و اسناد خصوصی که نخستین بار مورد پژوهش قرار گرفته است، پیامدها و نتایج سیاست اصلاحات ارضی در رومشگان لرستان را مورد بررسی قرار دهد.

۲. شمه‌ای در باره جغرافیای تاریخی رومشگان

تاریخ و تمدن و مدنیت هر منطقه متأثر از جغرافیایی طبیعی آن است، طی کاوش‌های باستان‌شناسی قدیم و به‌خصوص جدید، مناطق مختلف لرستان محل زیست بوم بشر و سکونت گاه انسان مدرن و هوشمند است. انسان اجتماعی در لرستان؛ زمستان‌ها را در سکونت‌گاه‌های مناطق گرمسیری و فصول گرم را در دشت‌های خوش آب و هوا و نزدیک به رودخانه سپری می‌کرده است. بر اساس یافته‌های باستانی آثار و ابنیه‌های به جا مانده از این منطقه باعث شده تا رومشگان را به یکی مناطق کهن این دیار به حساب آورد. رومشگان در غرب و جنوب غربی کوه‌دشت و شمال پلدختر و غرب لرستان کنونی واقع است که دارای آب و هوای معتدل و کوهستانی در ارتفاع ۱۱۹۸ متر مربع از سطح دریا و به‌صورت دشتی بزرگ در مجاورت کوه‌های تمدن ساز "مله" و "و زینهار" "کوهزاد" و بین رودخانه‌های سیمره و کشکان واقع شده است (ایزدپناه، ۱۳۸۴: ۸).

در مورد معنی رومشگان در بین بومیان محلی روایت‌های گوناگونی مطرح می‌باشد و به باور مردم، دشت رومشگان محل نبرد نیروهای ساسانی و سپاه روم شرقی است که به شکست رومیان انجامید. به همین دلیل این منطقه محل شکست خوردن رومیان یا به گویش محلی رومشگان می‌گویند (ایزد پناه، ۱۳۶۳: ۳۱۳). با توجه به صحبت‌هایی که با بزرگان این منطقه در

رومشگان شده است، این طوایف بر این باور هستند که از بازماندگان و اسرای سپاه رومی می‌باشند، زیرا روستاییانی با شهرت رومیان‌ها در این منطقه سکونت دارند که می‌توانند تا حدودی درست به نظر برسد و عده‌ای دیگر این منطقه خوش آب و هوای رومشگان را محل بزم و خوش نشینان شاهان ساسانی می‌دانند و آن را رامش‌گران می‌گفته‌اند که به مرور زمان به رومشگان تغییر یافته است. با بررسی‌های جدیدی که از روی گنجینه‌های غار "کلماکره" در دل کوه مله بین رومشگان و پلدختر صورت گرفته است، شاهک نشینی از ایلام نو عنوان سلسله "ساماتورا یا "سمتی" که بیشتر فقط در الواح آشوری بین النهرین به آن اشاره شده است نمایان گردید (موسوی و همکاران، ۱۳۸۷: ۱۲۸-۱۲۰).

بر اساس یافته‌های باستان‌شناسان در رومشگان، تپه‌های چغابلی و زاخه (زاغه) یکی از مهم‌ترین مراکز دوران ایلامی هستند و باستان‌شناس شهیر فرانسوی، دمورگان، زاغه چغابلی را همان ماداکتو و هم عصر دوران آشوریان بانی پال می‌داند (ایزدپناه، ۱۳۶۳: ۷-۳۱۶). علاوه بر دمورگان اریک اشمیت آمریکایی مسئول فعالیت‌های مؤسسه شرق‌شناسی در رومیشگان نیز کاوش‌های زیادی را در ارتباط با این منطقه انجام دادند (هرمان، ۱۳۷۳: ۲۰).

دشت ۹۰۰ هکتاری و خوش آب و هوا و معتدل و خاک حاصلخیز هر چند کم آب رومشگان و محل قشلاق طوایف مختلف که با گویش‌های همراه با لری و لکی سخن می‌گویند، وجود تپه‌های باستانی و کشف آثار کهن رومشگان را با مرکزیت چغابلی برای سکونت و زیستن به محل مناسبی تبدیل کرده است. (والی‌زاده معجزی، ۱۳۹۷: ۷۱۱-۶۸۹) با توجه به تراکم زیاد جمعیت طوایف مختلف در رومشگان از جایگاه مهم آن در منطقه خبر می‌دهد و طوایف مختلفی از سلسله، دلفان، خرم آباد و کوهدشت در آن سکنا گزیده‌اند و به نسبت‌های مختلف املاک و مراتع را بین خود تقسیم نموده‌اند و مهم‌ترین طوایف ساکن در رومشگان امرایی- سوری- بازوند و... می‌باشند. (بهرامی، ۱۳۸۸: ۱۷) که بیشتر ایل امرایی‌ها در دهستان رومشگان و ایل سوری به دو قسمت در رومشگان و کوهدشت و طوایف دیگر به صورت پراکنده در این دشت بزرگ مشغول به کشاورزی و دامداری می‌باشند. (غضنفری امرایی، ۱۳۹۳: ۱۳۴۱).

۳. نظام زمین داری در رومشگان قبل از اجرای قانون اصلاحات ارضی

ساختار اجتماعی دشت رومشگان متأثر از زندگی کوچ نشینی و کشاورزی است که با توجه به خاک رس آن برای کشت‌های دیم کار مناسب بود و عشایر کوچ نشین‌رو در پاییز بذر را کشت

می‌کردند و تقریباً به‌هنگام کوچ به بیلاق برخی از محصولات خود را برداشت می‌کردند. البته رومشگان همانند دیگر نقاط لرستان از لحاظ آبیاری مزارع برای کشاورزی وضعیت مطلوبی نداشت (خسروی، ۱۳۶۷: ۱۵۸)، اما بعدها و در جریان اصلاحات ارضی با توجه به حفر چاه عمیق برای اولین بار در رومشگان توسط صید محمد بازوند از مالکان بنام این منطقه در سال ۱۳۴۳ و با آوردن کشاورزانی از اصفهان برای کشت طالبی و هندوانه و صیفی‌جات رونق بهتری را به این منطقه داد و باعث متمرکز شدن آن دیار برای سکونت و مستعد برای کشاورزی شد، البته تنها مدرک موجود در مورد حفر چاه برای اولین بار در این منطقه گواه بر مورد فوق دارد که توانست رونق مهمی در بخش کشاورزی در بحبوحه اصلاحات ارضی و همچنین تقسیم زمین در منطقه بازوند رومشگان را به وجود بیاورد (ر. ک: سند شماره ۱).

با توجه به حفر چاه‌ها و در رأس هرم ساختار جامعه ایلپاتی لرستان، خان که به پشتوانه قدرت نظامی، مالی و خانوادگی خود در این منطقه حکمرانی می‌کرد، صاحب همه املاک و مراتع مرغوب بود که بسیاری از نفوس طوایف نیز شامل قلمرو آن‌ها به حساب می‌آمد. لذا تا حدودی در بعضی از مناطق روستایی (رومشگان) به (تفسیر خودم) به احتمال زیاد، کم‌آبی نقش بسیار اساسی در اقتصاد سیاسی آن منطقه و علی‌الخصوص ایران به وجود آورد، زیرا وقتی خیلی از واحدهای تولیدی منفک و مستقل و کوچک شوند، از تولید انبوه محروم می‌شوند و متعاقباً باعث می‌شود تا پایگاه قدرت فئودالی در این مناطق شکل نگیرد. (کاتوزیان، ۱۳۸۰: ۲۸) لذا اشتغال بیشتر مردم رومشگان لرستان و به نوعی کل استان لرستان به کشاورزی و دامپروری سبب شد تا عشیره‌گری رشد بیشتری پیدا کند و مردم در محل زندگی خود مشغول باشند. بنا به ادعا و گواه سیاحان و مسافران، هر جا امنیت برقرار بود، کشاورزی رونق بهتری داشت و مردم با رفاه زندگی می‌کردند (حاج سیاح، ۱۳۸۴: ۲۳۶).

تأمین امنیت جانی مردم ایل برای به‌دست آوردن مراتع بکر برای چرای دام و احشام بر عهده خان بود که روابط بین او با رقبا و حکومت نقش مهمی را در زندگی ایجاد می‌کرد، ولی بعضی مواقع زمین‌های کشاورزی و باغات و مزارع در هنگام غارت و یورش ایلات به همدیگر از بین می‌رفت (لمبتون، ۱۳۶۲: ۲۹۷). با وجود اینکه زمینهای حاصلخیز در لرستان و رومشگان همراه با آب و بارش باران زیاد شرایط مساعدی برای بهتر زیستن فراهم کرده بود، اما ساختار ایلپاتی و حملات و ضعف حکومت مرکزی و عدم امنیت، به تولید انبوه محصولات و انباشت ثروت در منطقه منجر نشد. با شروع عصر روشنگری در ایران که منجر به انقلاب مشروطه و تشکیل مجلس شورای ملی شد، بسیاری از مناسبات اجتماعی - اقتصادی در ایران

دگرگون شد و اقشار مختلفی در صدد به دست آوردن حق و حقوق واقعی خود بودند که یکی از بهترین اقدامات مجلس اول لغو رسومات کهنه تیولداری به اشخاص و واگذار کردن املاک خاصه و دیوانی به مردم بود و شیوه مالیات‌گیری نیز تغییر کرد و همچنان بار سنگین آن بر دوش رعیت بود که برنامه‌هایی در مجالس مختلف برای گسترش و ترویج کشاورزی و مسأله آبیاری و حتی سدسازی و دفع آفات مطرح و تا حدودی نیز اجرایی شد (شجیعی، ۱۳۷۵: ۱۰۹). البته بسیاری از این اصلاحات سطحی برای جلوگیری از شورش‌های دهقانی - روستایی و برای عدم قدرت‌گیری انجمن‌های علمی بود (ژانت آفاری، ۱۳۷۹: ۱۹۹-۱۹۳).

رضا شاه در همان ابتدای قدرت گرفتن سعی نمود تا اقتصاد کشاورزی در ایران را دگرگون کند و از یک کشاورزی معیشتی، کشاورزی تجاری در سطح ملی ایجاد کند. او دستور واگذاری بسیاری از املاک خالص را برای پیشبرد اهداف سیاسی خود در برخی از استان‌ها از جمله لرستان را داد، تا بتواند با تضعیف قدرت سرکشی عشایر و اسکان دادن آن‌ها باعث بهبود امنیت و آسایش نسبی در لرستان گردد. هر چند وی برای مشروعیت سلطنت خویش بسیاری از املاک مرغوب به خصوص در نواحی شمالی را به بهای کم تصرف نمود، اما فقر اقتصادی در ایران به علت ساختار حکومتی و شکل نگرفتن حس دولت - ملت بین مردم سبب شد که ما نتوانیم وضعیت دقیق املاک و اقتصاد در ایران سده بیستم را بخوبی بدانیم (عیسوی، ۱۳۶۳: ۴۷).

با این تفاسیر، منطقه رومشگان به خاطر موقعیت حیاتی که برای عشایر داشت، بین ایلات مختلف تقسیم شده بود. با ادامه اصلاحات ارضی رضا شاه و قانون اجباری شدن ثبت اسناد و املاک در سال ۱۳۱۳ منطقه رومشگان با حکم حکومتی که بخش از آن جز املاک خالص واگذار شده به خوانین محلی بود، به ۲۷ پلاک و سند تقسیم شد که در رومشگان برای اولین بار ثبت زمینهای کشاورزی این منطقه با توجه به قانون ثبت در کشور در سال ۱۳۱۴ به همراه پلاک‌ها در این دشت پهناور به ثبت رسید که نمونه سند و تقسیم پلاک‌ها، دلالت بر قانون ثبت در این منطقه می باشد. اما باز به طور دقیق نمی توان گفت که با تقسیم بندی پلاک‌ها و مشخص کردن زمینهای کشاورزی عدالت در تقسیم زمین‌ها را در منطقه رومشگان را به وجود آورده باشد. (ر. ک: سند شماره ۲).

این تقسیم بندی موجب نزاع بین طوایف مختلف که بیشتر کوچ رو بودند شد، لذا طوایف و تیره‌های مختلف هر کدام به اندازه قدرتی که داشتند، صاحب سند و پلاک در آن منطقه شدند. نزاع‌های دائمی در منطقه سبب شد، وزارت کشاورزی و بانک کشاورزی مجوزی را در

۱۳۲۵/۵/۲۲ صادر کند که املاک ثبتی و خالصه های واگذار شده در بین مردم با عدالت تقسیم شود، اما در این منطقه املاک رومشگان دوباره بین ساکنین که قوانین نقش مهمی در آن داشتند، بیشتر به صورت فامیلی تقسیم شد و در ادامه بهترین املاک و مزارع مرغوب و آبی به مالکین منتفذ رسید و زمین های دیم و آیش و مراتع که کوهپایه بودند، به رعیت واگذار گردید (لمبتون، ۱۳۶۲: ۴۳۳). در بعضی مواقع ناخواسته و از روی عدم آگاهی مالکین، بعضی زمین ها به رعایایی واگذار شد که در آینده نقش بسیار مهمی در اقتصاد آن ها به وجود آورد که در ادامه به این نوع زمین ها به نام خرچری اشاره خواهیم کرد. قوانین و افراد صاحب قدرت در رومشگان عدالت را در این تقسیم بندی رعایت نکردند و درگیری و نزاع همچنان ادامه داشت که در سال ۱۳۳۲ به درخواست مردم و با نظارت کارشناسان دادگستری و ثبت اسناد و املاک منطقه رومشگان به ۹۶ شعیر بین نه طایفه اسکان یافته در آن ۲۷ پلاک ثبتی تقسیم و واگذار شد و سند و سنجاق آن ها صادر گردید^۱. اما با این اتفاقات در منطقه رومشگان فقط در یک جا به نام «چم گز» پلاک ۱۱۱ قریه ابوالحسن واگذاری زمین به مردم به صورت کامل در جریان اصلاحات ارضی به سرانجام کامل رسید که سند موجود، عدالت صاحب منطقه فوق امان الله غضنفری در مرحله اول اصلاحات ارضی را مشخص می کند که شش دانگ این روستا را به ۳۲ سهم تقسیم و بین ۷۶ نفر از زارعین آن تقسیم و سند صلح صادر گردید؛ و گرنه در دیگر روستاها این منطقه عدالت واقعی در تقسیم اراضی شکل نگرفت (ر. ک: سند شماره ۳).

بعدها و در بجهوجه جریانات اصلاحات ارضی در سال ۱۳۴۱ بسیاری از طوایف با عوض کردن زمین هایی که در ییلاق در مناطقی از سلسله و دلفان و خرم آباد داشتند، صاحب زمین هایی در منطقه رومشگان شدند که این مسئله باعث نزاع بین عده ای از مردم رومشگان از قریه قاطرچی با مردم دلفان شد. زیرا با توجه به اینکه این افراد کوچ رو بودند و همیشه در یک منطقه متفاوت زندگی می کردند، نمی توانستند در املاک رومشگان سهم باشند و این مسئله باعث اختلافات عدیده ای بین این طوایف شده بود، که نمونه سند ضمائم حاکی از این نوع نزاع های منطقه ای می باشد (ر. ک: سند شماره ۴).

۴. اجرای اصلاحات ارضی در رومشگان

استان لرستان در آستانه اصلاحات ارضی به سه شهرستان بروجرد، الیگودرز و خرم آباد تقسیم بندی شد. شهرستان خرم آباد به ۴۸ دهستان و ۱۱ بخش که کوهدشت یکی از بخش های تابعه

آن بود و به سه دهستان کوهدشت (مرکز) طرهان (درب گنبد) و رومشگان تقسیم شده بود (فرهنگ آبادی‌های کشور، ۱۳۳۵: ۱۲).

رومشگان که با قانون ثبت اسناد و املاک به ۲۷ پلاک تقسیم شده بود، بین ۹ طایفه (باوه) به معنای (پدر) به مرکزیت چغابیل تقسیم شده بود (مصاحبه با سید قاسم موسوی از بزرگان موسوی منطقه رومشگان، ۱۴۰۰) با حدود ۵ هزار خانوار و جمعیتی ۲۴ هزار نفری مطابق سرشماری سال ۱۳۳۵ در آن منطقه سکونت داشتند. (فرهنگ آبادی‌ها، پیشین: ۹-۱۶۵).

در آمارهای ثبت شده در رومشگان بیش از ۱۱۲ روستا و قریه ثبت شده است که این آمار فصل پاییز به‌هنگام کوچ عشایر مختلف به گرمسیر و رومشگان صورت گرفته است. ازدیاد این همه قریه در آمار به همین دلیل است که در بین افراد محلی به محل‌های سکونت گرمسیری (زمگه) معروف است که محل اتراق کوتاه مدت محسوب می‌شده است، و این در حالی است که افراد یکجانشین رومشگان در ۲۴ روستا ساکن بودند. در این ۲۴ روستاها در هنگام اصلاحات ارضی صاحب زمین به‌صورت ورثه هرچند بسیار کم و ناچیز املاکی را در اختیار داشته‌اند و یا اینکه برای بهبود معیشت اجاره کرده‌اند. ملک اصلی همه روستا در رومشگان همانند دیگر مناطق ایران حول چشمه‌ها شکل گرفته است و آب نقش بسیار اساسی در مدنیت این منطقه باستانی داشته است (آمار عمومی، سرشماری خرم‌آباد، ۱۳۳۸: ۱۱).

خوانین و بزرگ مالکان رومشگان که همواره فوج نظامی و ورزیده را در اختیار داشته و روابط حسنه‌ای با حکومت پهلوی در منطقه برای برقراری امنیت داشتند، همواره در منطقه رومشگان با آن قدرتی که در دست داشتند زندگی می‌کردند و املاک وسیع خود را اداره می‌کردند، یکی از ویژگی‌هایی که در ساختار اجتماعی خاص رومشگان در وضعیت زمین داری نمایان می‌شود، به‌اصطلاح علمی املاک یا رعیت‌آویی و باوی می‌باشد.

۵. زمین‌های (اویی) آبی

با توجه به تحقیقات میدانی به عمل آمده، املاک آبی در واقع همان زمینهای بودند که طایفه‌ها و قوانین در آن صاحب همه چیز بودند و زمین‌ها و آب و خاک را از نیاکان خود به ارث برده بودند. منطقه رومشگان را زادگاه و خواستگاه خود می‌دانستند. معمولاً بهترین زمین‌های آبی در اختیار این خاندان و طایفه‌های آن‌ها بود. خانواده خوانین معمولاً در بهترین منطقه سکونت داشتند و املاک زیادی را در اختیار داشتند و مستقیماً توسط خود و یا مشاور و داروغه‌های

خاص اداره می‌شد و معمولاً رعیت‌های که بر روی بهترین زمین‌های خان مشغول بودند، از اقوام و نسب خان بودند و سهم مالکانه ۲/۳ را پرداخت می‌کردند.

۶. رعیت باویی یا املاک با وی

طایفه‌ها و خانواده‌هایی که با رضایت خویش و از محلی دیگر کوچ می‌کردند و با تمام نفوس خود تحت ضمانت قوانین ریشه‌دار در رومشگان در می‌آمدند، به رعیت باوی معروف بودند و جز قلمرو خان محسوب و در گوشه یا قریه‌ای از املاک خان مستقر و اسکان داده می‌شدند. در رومشگان، رعیت باوی به وفور موجود است و رابط و واسطه بین رعیت با وی و خان معمولاً ریش سفیدهای همان خانواده‌ها بودند (مصاحبه با کربلایی شعبانعلی امرایی از بزرگان طایفه امرایی منطقه رومشگان، ۱۵/۷/۱۴۰۰) که همانند سر بنه‌ها در دیگر مناطق ایران حق و حقوق نسق کارها را در زراعت و کشاورزی داشتند (اشرف، ۱۳۵۲: ۲۵).

در منطقه رومشگان میزان سهم برای رعیت با وی از ۱/۳ و ۱/۴ و ۱/۵ و تا ۱/۸ شعیر [رومشگان به ۹۶ شعر تقسیم و هر شعیر رو ۸۵۰ من در نظر می‌گرفتند] شکل می‌گرفت که آن هم بستگی به نوع کشت بوده است. میزان زمین بر اساس جفت بود و وسائل شخم زدن و زراعت بیشتر به صورت ابتدایی و با کمک گرفتن از حیوانات اهلی مثل گاو و اسب و قاطر و الاغ بود و وسائل مکانیزه و تراکتور به ندرت در منطقه رومشگان وجود داشت که با شروع اصلاحات ارضی تکنولوژی و وسائل کشاورزی شرایط بهتری پیدا کرد.

ایران با انقلاب سفید که بهترین شاخصه آن اصلاحات ارضی است، جامعه‌ای چند قطبی داشت و از درون و در روابط با همسایه در انزوا بود، محمد رضا پهلوی در دوران جنگ سرد دلخوش به اتحاد با غرب به خصوص آمریکا، برای استقرار تثبیت حکومت و استقلال توسعه پیشرفت کشور، رژیم خود را ناسیونالیسم مثبت می‌نامید. که در ادامه با حمایت آمریکا از شاه در جریان اصلاحات ارضی همه چیز نمایان شد (مأموریت برای وطن، ۱۳۳۹: ۱۶۳-۱۴۳). اصلاحات ارضی که با مشورت مشاوران غربی آمریکایی در دوران نخست وزیری دکتر امینی سفیر سابق ایران در آمریکا که جان کندی او را لایق تر از محمد رضا شاه پهلوی می‌دانست، (گرچه بعداً در سقوط دولت امینی آمریکا جانب شاه گرفت) در ۲۰ دی ماه ۱۳۴۰ در هیئت دولت تصویب و وزیر کشاورزی مأمور تدوین و اجرای قانون اصلاحات ارضی شد. (آوری، ۱۳۸۶: ۴۰-۱۳۹؛ آبراهامیان، ۱۳۸۴: ۵۲۱).

سال‌ها قبل از اجرای قانون اصلاحات ارضی در لرستان شاهد تعدیات و زورگویی‌های حاکمان و مالکین بر مردم می‌باشیم. آنان به تصرف غیرقانونی زمینهای کشاورزان و ثبت آن به نام خود اقدام می‌نمودند که این موضوع شکایات آنان به مراجع ذیصلاح را به همراه داشت. ۲۱ سال قبل از اجرای قانون اصلاحات ارضی در کشور و لرستان، زارعین و کشاورزان «طایفه بازوند رومشگان و طرهان» در شکایت از غاصبینی، چون امان الله و هدایت الله غضنفری، که زمینهای آنان را به نام خود ثبت نموده بودند، عریضه ای را به مجلس شورای ملی ارسال نمودند. آنان در شکایتشان به تعدیات این دو نفر در املاک موروثی آنان (معروف به پریان دشینان) اشاره نموده و از خود دادخواهی نمودند (کمام، ۱-۳۸-۷۹-۱۲-۱۰۱۱، ۱۳۲۰/۲/۱۲). به نظر می‌رسد که با چالشهایی که حکومت پهلوی دوم بعد از سقوط رضاشاه تجربه نمود و در فقدان قدرت حکومت مرکزی در استانها، این شکایت راه به جایی نبرد، زیرا در سال ۱۳۲۳، این بار کدخدایان نیز در ظلم و تعدی امان الله غضنفری، بخشدار کوهدشت به کشاورزان مناطق تابعه کوهدشت (رومشگان و طرهان و ...) با کشاورزان هم آوا شده و توسط جواد شجاع، نماینده لرستان شکایت دیگری را تنظیم و به ریاست وقت مجلس شورای ملی (طباطبایی) ارسال نمودند. آنان ضمن اشاره به ترکانزیهای غضنفری در بیست سال گذشته بر منطقه که با ممانعت مقامات حکومتی همراه نبود، به انحای مختلف از ظلم و ستم وارده از سوی غضنفری و عمالش چون اخذ باجهای سنگین از آنان در خرید و فروش تریاک و همچنین سربازگیری برای دولت، داد سخن رانده و تقاضای عزل وی را داشتند (کمام، ۱-۳۸-۷۹-۱۲-۱۰۱۱، ۱۳۲۳/۶/۲۲). لازم به ذکر است که کشاورزان نه تنها توسط مالکین و نیروهای دولتی؛ بلکه توسط نظامیان هم در طول این سالها مورد تعدی قرار می‌گرفتند. این رویه متأسفانه در بعد از اصلاحات ارضی هم ادامه پیدا کرد و نیروهای ژاندارمری در طرفداری از خوانین و مالکین تحت امر آنان، در تقسیم اراضی دخیل شده و از موانع اساسی در تقسیم اراضی بین کشاورزان محسوب می‌شدند. پنج سال قبل از اصلاحات ارضی و در طی تلگرافی که کدخدایان رومشگان چون محمد ولی امرایی به دکتر اقبال، نخست وزیر ایران و مجلس شورای ملی مخابره نمودند، به سفاکی و ظلم و ستم نظامیانی چون استوار دوم، سید محمد علی حسینی، بر «نه تیره طایفه رومشگان» اشاره نمودند. این موضوع آنان را به ستوه آورده بود و باعث شد «همگی دست از مال کشیده و در کوهها یاغی شوند». آنان تقاضا داشتند با اعزام نماینده ای بی طرف به تعدیات وارده بر آنان رسیدگی شود (کمام، ۱-۳۸-۷۹-۱۲-۱۰۱۱، ۱۳۳۷/۳/۲).

با شکل‌گیری اصلاحات ارضی در مرحله اول طی چهار ماه از سال ۱۳۴۱ که در منطقه رومشگان با تلاش گسترده مأمورین و ضابطین اصلاحات ارضی برای تقسیم اراضی صورت گرفته بود، قوانین و مالکین به خاطر آگاهی و سواد و به روز بودن همواره یک قدم از رعایا جلوتر بودند. البته بعضی از آن‌ها که در حال ورشکستگی بودند، قسمتی از املاک خود را بدون درگیری و برخورد به فروش رساندند تا هم بتوانند از زیر فشار مالی رهایی پیدا کنند و هم از پول به‌دست آمده در جایی دیگر سرمایه‌گذاری کنند و هم در جهت قانونی اجرای اصلاحات ارضی پیش رفته باشد (مؤمنی، ۱۳۵۹: ۲۰۸)، لکن با توجه به این بستر به وجود آمده، هدف مهندس ارسنجانی که از سالیان متمادی در پی آن بود، به وجود آوردن تئوری‌های مختلفی همچون ایجاد طبقه کشاورزان مستقل بود تا بتوانند وضعیت مطلوبی رو به‌دست بیاورند، اگر چه خودش بر این باور بود که اجرای قانون اصلاحات ارضی که توسط مجلسین در ایران به تصویب رسید قابل اجرا نیست و فقط مجلسیان چون از مالکان بزرگ ایران بودند سعی کردند با تصویب آن وضعیت املاک خالصه خودشان که مستحق مالکیت آن نبودند رو به بهبود ببخشند و فقط در مورد مالک شدن زارعین اظهار نظر می‌کردند (ارسنجانی، ۱۳۴۰: ۳۳).

ارتباط تنگاتنگ خوانین و مالکان با دستگاه حکومتی به‌خصوص پاسگاه‌های ژاندارمری محلی و کدخدا سبب شد آنچه که اهداف اصلاحات ارضی در قانون مشخص کرده بود به نفع مالکین رقم به خورد و رعیت‌ها که سالیان زیادی با وعده‌های پوچ تا قسم دادن واگذاری زمین به رعیت و هزاران وعده دیگر سعی کردند همچنان مالکیت اراضی را به گونه‌های مختلف حفظ و قانون را دور بزنند. سادگی، فقر و بی‌بضاعت مالی در رومشگان به همراه تهدیدهایی که از رعیت می‌کردند، سبب ناامیدی رعیت از زمین دار شدن می‌شد و آنان ناچار در حفظ حریم خانوادگی همچنان مطیع مالکین بودند و در بسیاری از مواقع زمین‌های زراعی را به بهای ناچیز به دیگر اعضای خانواده مالک می‌فروختند و یا در انبارگیری زمان اصلاحات حق آنان را تضییع می‌کردند (مصاحبه با سید عالی موسوی، ۱۴۰۰). درویش کریم قادروند ساکن یکی از روستاهای رومشگان، در شکایتی که به سازمان اصلاحات ارضی لرستان ارسال نمود، ضمن تلاش برای احیای زمین‌هایی که از دیرباز بر روی آن زراعت می‌نمود و همچنین اشاره به پرداخت بهره مالکانه به مالک (خداداد امرائی) و پرداخت پیشکش‌هایی چون گوسفند، روغن و هیزم به وی، از زورگویی‌ها و تعدیات مالک در عدم ثبت زمین به نام خودش یاد نمود. مالک (امرایی) برای اینکه این زمین‌ها مشمول قانون اصلاحات ارضی نشده و به کشاورزانی چون درویش علی تعلق نگیرد، به تهدید وی اقدام نموده و حتی از کشت و زرع زمین توسط وی

ممانعت به عمل آورد. (اسناد جهاد کشاورزی رومشکان، ۱۳۴۲/۸/۲ ش) در مراحل بعدی اصلاحات ارضی، اسناد موجود همچنان حاکی است که مالکین به هر نحوی و در هر فرصتی به سلب مالکیت از زمین‌داران می‌پرداختند. چراغعلی کولیوند و برادرانش (ساکن روستای چقابل رومشگان) در عریضه‌ای که به «ریاست اداره حل اختلاف شهرستان خرم‌آباد» ارسال نمودند، ضمن اشاره به تلاش خود برای احیا و دایر نمودن زمینهای زراعی که از سال ۱۳۳۰ ش بر روی آن زراعت می‌نمودند، به سوء استفاده مالکان در ثبت زمینهای آنان اشاره نمودند و از خود احقاق حقوق نمودند. آنان که گویا برای چرای دام‌هایشان از زمینهای زراعی خود دور شده و در «کوه علفچری» مشغول دامداری بودند، با حضور مأمورین اعزامی سازمان اصلاحات ارضی به سرپرستی مهندس جمشیدی، مالکان از نبود آنان سوء استفاده نموده و زمین‌ها را به نام خود انبارگیری و ثبت نموده بودند (اسناد جهاد کشاورزی رومشگان، ۱۳۴۸/۲/۱۵). در پاره‌ای موارد نیز کدخدایان هم نوا با زارعین و در شکایت از مالکین که به سلب مالکیت از آنان اقدام نموده بودند به نهادهای دولتی عرایض خود را انعکاس می‌دادند. یوسف گراوند و ۱۷ نفر از کدخدایان شهرستان کوه‌دشت (که رومشگان هم در این برهه در این حوزه جغرافیایی قرار داشت) در شکایتی که به کمیسیون‌های عرایض مجلس سنا و مجلس شورای ملی ارسال نمودند، از تعدیات یکی از عمده مالکان این شهرستان (اللهیار عباسی) پرده برداشتند که در همان مرحله اول قانون اصلاحات ارضی و برای جلوگیری از واگذاری زمین‌ها به زارعین و دور زدن قانون اصلاحات ارضی ۱/۲ ۲۸ شعیر از مزرعه پلاک ۸۰ واقع در «کل سرخ طرهان» را که در اختیار کدخدایان مذکور و کشاورزان آنان قرار داشت، به محمد رضا پهلوی واگذار نمود. آنان در شکایت خود ضمن اشاره به این رویه غیرقانونی - که اداره اصلاحات ارضی لرستان را در آن دخیل می‌دانستند - به فشار و دیگر تعدیات مالک بر آنان (اخذ قیمت نرخ زمین و سلب آسایش آنان توسط نیروهای نظامی محلی [ژاندارمری] با نفوذ و تطمیع آنان) بعد از واگذاری زمین‌ها داد سخن راندند و ضمن به نتیجه نرسیدن عرایضشان از خود احقاق حقوق نمودند و تقاضا نمودند «هر چه زودتر به دریافت سند صلح و اعطای آن به آنان» در جهت جلوگیری از تعدیات مالک اقدام شود (کمام، ۱۴-۲۱۵۵-۵-۱۰۶۳-۱۳۴۶/۱۰/۴) در اسناد آرشیوی شکایاتی هم در زمینه واگذاری زمینهای استیجاری در جریان قانون اصلاحات ارضی ثبت شده است. اجاره‌داران که در زمره بزرگ مالکان بودند، افرادی بودند که چند روستا را در فصل‌های خاصی از سال با پرداخت مبلغ معینی اجاره می‌کردند و همه درآمدهای اضافه بر میزان اجاره بها را به اسم سود صاحب می‌شدند. گرچه اجاره دار حقوق

قانونی بر زمین نداشت، اما در عمل، در طول مدت اجاره داری، مالک روستاها شمرده می شد و با این حساب از همه امکاناتی که معمولاً در اختیار مالک بود، بهره می برد (هوگلاند، ۱۳۹۲: ۳۳). لایحه واگذاری زمینهای استیجاری که از سوی دکتر ولیان وزیر وقت اصلاحات ارضی و تعاونی روستایی تصویب شد، در استان‌ها مورد توجه قرار نگرفت و مالکان استیجاری زمینهای زراعی با اشاره به اجاره بهای بالای زمینهای زراعی که تکاپوی هزینه های آنان نسبت به درآمد هایشان را نداشت، تقاضای تجدید نظر توسط دولت در واگذاری اینگونه زمینها داشتند. غلامرضا کائوندی از مستأجران رومشگان با اشاره به اجاره زمین‌هایی که اجاره آنها معادل ۱/۲ درآمد آنها می‌باشد و واگذاری ملک به میزان ۱۲ برابر اجاره آن بود، آن را «ظلمی محض» در حق خویش دانست و خواهان واگذاری عادلانه این‌گونه زمین‌ها به او شدند. (کمام، ۳-۲-۱۶-۲۲ق، ۱۳۴۷/۸/۴).

اما عده‌ای از رعایا در رومشگان هم علی‌رغم موانع موجود موفق شدند، املاک زراعی را به نام خودشان ثبت کنند. هرچند این سهم بر خلاف میل مالک و با حکم قانون و شکایات رعایا از کدخدا و یا مالکین اتفاق می‌افتاد و مالک ناگزیر به واگذاری زمین می‌شد (سند شکوائیه: ۱۳۴۹) و گرنه مالکین املاک مزروعی را طوری بین چندین رعیت تقسیم می‌کردند که باعث نزاع بین رعایا می‌شد که این نزاع‌ها سالیان درازی به طول می‌کشید. یا اینکه خیلی از رعایا که در زمان ثبت املاک و آمارگیری، قطعه زمینهایی هر چند به سختی به نام خودشان ثبت کرده بودند، با دخالت افراد وابسته مورد آزار و اذیت قرار می‌گرفتند و با مشکلات زیادی روبه‌رو می‌شدند، البته با توجه به تحقیقاتی که به عمل آمده بعضی از این افراد به دروغ هم متوسل می‌شدند که این نوع هرج و مرج‌ها در بحبوحه اصلاحات ارضی در رومشگان لرستان، به کرات در زمان تقسیم بندی املاک مشاهده می‌شود، که البته موارد این چنینی زیاد بود (دست نوشته شیخ حسین، از رعایای منطقه رومشگان، ۱۳۴۷ش).

در مرحله دوم اصلاحات ارضی در رومشگان این مالکین بودند که پیروز میدان شدند و حتی توانستند با شرایط و قوانین جدید بخشی از املاک از دست رفته خودشان را دوباره به دست بیاورند و در برخی موارد با دادن پول کم، رضایت رعیت را دوباره به دست آوردند و زمین را برگرداندند و این مالکان بودند که با دور زدن قانون و دوز و کلک در ۹۰ درصد روستاها به صورت بزرگ‌ترین مالکان باقی ماندند (جان فوران، ۱۳۷۷: ۴۷۵).

البته در اینجا لازم به گفتن هست که مالکین زمینهای کنار رودخانه‌ها که در مسیرها قرار داشتند و همچنین زمینهای اطراف روستا را که به اصطلاح مردم رومشگان "خرچری" و قابل

کشت نبودند را به رعایا واگذار می‌کردند. زیرا به دلیل نبود زیر ساخت های نرم‌افزاری و عدم فرهنگ‌سازی و آگاهی مردم منطقه رومشگان لرستان و کارشناسان و همچنین متولیان امر اصلاحات ارضی سبب شده بود، همه ذی‌نفعان با هم درگیر باشند، زیرا ضابطین حکومتی نسبت به منطقه رومشگان و ساختار اجتماعی و بافت زمین‌شناسی کمترین اطلاع را داشتند. آن‌ها برای به دست آوردن داده‌ها، ناگزیر به مراجعه به قوانین و مالکین و کدخداها و کارمندان دولتی حوزه کشاورزی و دادگستری و ثبت اسناد و املاک و ژاندارم‌های محلی بودند. زیرا مالکین رومشگان به سختی تن به واگذاری تقسیم اراضی و واگذاری آن به رعیت‌ها به خصوص رعایای با وی که بیشتر در مورد آن سخن به میان آمد، می‌شدند. لذا در مرحله دوم و سوم واگذاری قابل توجهی صورت نگرفت و بیشتر مأموران اصلاحات ارضی و ژاندارمری های منطقه در پی حل و فصل نزاع‌ها و درگیری بین طرفین بودند و تا سالیان متممادی ادامه پیدا کرد. اسناد سال ۱۳۴۷ نشان می‌دهد نیروهای امنیتی و ژاندارمری در پی رفع مشکلات مالکین و رعایا منطقه رومشگان بودند (سند شماره ۵).

۷. محاسن و معایب اصلاحات ارضی در رومشگان

حکومت پهلوی اگر چه با اصلاحات ارضی برای آگاهی بخشی و توسعه رفاه عمومی سپاه دانش و سپاه بهداشت را در تمام مناطق با شدت تمام گسترش و راه اندازی کرد و با گسیل دادن افراد در این حوزه‌های عمومی باعث آگاهی نسبی مردم نسبت به بسیاری از مسائل و محیط‌های پیرامونی خود شدند اما باز این مالکین بودند که بیشترین بهره رو بردند (پاسخ به تاریخ، پیشین: ۱۰۱).

۱.۷ محاسن

در این پژوهش میدانی با دقت و وسواس خاص به پیامدهای اصلاحات ارضی در رومشگان پرداخته شده لذا با موفقیت گفته می‌شود که اصلاحات ارضی در رومشگان نسبی بوده و هرچا مالکین و قوانین ناخواسته عدالت را در واگذاری و توزیع اراضی به رعیت رعایت کردند، نتیجه اصلاحات ارضی مثبت و توسعه پیشرفت همیشه به وجود می‌آمد و در زمینه‌های کشاورزی، زراعت، رفاه و امنیت با اجرای قانون وضع بهتر شد و در سال‌های بعد و تا الان نتیجه مثبت آن را می‌بینیم. برای نمونه می‌توان به زمینهای خرچی در رومشگان اشاره کرد

(مصاحبه با کربلایی جودکی از بزرگان طایفه جودکی پل دختر، ۱۴۰۰/۱۱/۲۸). البته بنا به گفته محمدرضا شاه پهلوی در کتاب پاسخ به تاریخ، اصلاحات ارضی یک تحولی خوشایند را به وجود آورد. زیرا در این زمینه باعث شد ۲/۵ میلیون نفر از مردم و رعایا صاحب مالک اراضی مزروعی خودشان شوند. اگرچه این تحول به مذاق بزرگ مالکان روحانی و غیر روحانی خوش نیامد. اما با اجرای قانون این مهم شکل گرفت (پاسخ به تاریخ، پیشین: ۱۱۳).

۲.۷ زمینهای خرچری رومشگان

با توجه به مصاحبه های مکرر با نزدیک به ۵۰ درصد از مردم این منطقه در مورد زمینهای خرچری به عمل آمده مشخص شد که این نوع زمین‌ها توسط مالکین و قوانین برای متقاعد کردن زارعین یا برای اینکه ادعا نسبت به زمین‌های زراعی در جریان اصلاحات ارضی از سوی آنان به وجود نیاید، واگذار می‌شده است. البته تا حدودی در عده‌ای از مالکین به نام رومشگان به خاطر قانون اصلاحات ارضی ترس و هراس انجام شد. لذا با دادن زمین‌های بی مصرف به رعیت‌هایی که روی زمین‌های کشاورزی آنها کار می‌کردند، املاک اطراف آبادی‌ها که هیچ‌گونه کشاورزی در آنها ممکن نبود و فقط حیوانات اهلی همانند گاو و خر و گوسفند در آنجا مشغول به چریدن بودند، را به آنها واگذار کردند تا خودشان را ملزم به اجرای قانون کرده باشند و از طرفی اعتراض رعایا را نسبت به خودشان کم کنند؛ ولی بعدها همین زمین‌های به اصطلاح خرچری جزء با اهمیت‌ترین زمین‌های منطقه رومشگان شدند که الان صاحبان فقیر و بی بضاعت در زمان اصلاحات ارضی به لطف الهی صاحب بکرترین و ثروتمندترین مردم منطقه به حساب می‌آیند. البته ناخواسته این اتفاق افتاد؛ وگرنه مالکین و زمین‌داران این مهم را انجام نمی‌دادند، چرا که الان هم صاحبان آن زمین‌ها ادعا نسبت به مالکین معین این زمین‌ها دارند که مثلاً عنوان می‌کنند مال پدران آنها بوده است. افزون بر این باید دانست که تأثیر ناخواسته این زمین‌ها به لطف فشار قانون اصلاحات ارضی در رومشگان باعث رونق و ساخت وساز مسکونی برای صاحبان زمین و تأثیر مستقیم و مثبت اقتصادی آن بر زندگی همان رعیت‌های بی بضاعت می‌باشد (مصاحبه با سید قاسم موسوی از معمرین رومشگان، ۱۴۰۰/۹/۲۵).

هرچند با تأسیس شرکت‌های تعاونی و دادن وام‌ها و بذر و ابزار و ادوات به مردم باز مشاهده می‌کنیم در منطقه رومشگان کشاورزی همچنان در اختیار افراد متنفذ قرار داشت، ولی آشنایی مردم با تکنولوژی و بذرهای بهتر و باکیفیت‌تر ترویج کشاورزی نوین با دادن آموزش

توسط کارشناسان وزارت کشاورزی به مرور باعث تحول عظیمی در کشاورزی و زندگی مردم رومشگان شد و ترویج و توسعه کشاورزی باعث امنیت شغلی و بهبود جایگاه اجتماعی بسیاری از رعایای خرده مالک شد و گذر زمان همراه با این تحولات سبب رشد چشمگیر منطقه رومشگان در بسیاری از مسائل شد (مصاحبه با مهندس رومیانی، بازنشسته جهاد کشاورزی و از بزرگان طایفه رومیان، ۲۰ دی ۱۴۰۰). شرکت‌های تعاونی روستایی در پاره‌ای موارد و به دلیل عدم توجه به مطالبات روستاییان در مورد پرداخت و تمدید وام‌های کشاورزی، پرداخت پاداش و بودجه به شرکت و ... به ایجاد مناقشات بین مردم و مسئولان این شرکت‌ها می‌انجامید و آنان به ناچار به انجام شکایات مبادرت می‌نمودند. این موضوع باعث می‌شد تا به انتقال یا عزل این مسئولان اقدام گردد (ساکما [سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران]، شناسه سند: ۲۳۰۱۰۱۵۵۰۷).

۳.۷ معایب

با توجه به تقسیم اراضی بین مالکین و رعایا در بین سالهای ۵۰-۱۳۴۱ و درگیری که بین طرفین و همچنین بوروکراسی پیچیده اداری و فقر و بی‌سوادی که رعایا نسبت به موضوع اصلاحات ارضی داشتند، باعث شد وقفه کوتاه مدتی در تولید محصولات کشاورزی در رومشگان به وجود بیاید. در بسیاری از مناطق که رعایا با اینکه صاحب نسق زراعی در رومشگان بودند ولی کد خدایان و قوانین مانع از کشت زرع توسط رعایا می‌شدند، مزاحمت‌هایی ایجاد می‌کردند که بعضاً جنگ‌های خودمانی به همراه داشت و همچنین باعث می‌شد که بسیاری از مزارع به صورت پیش و رها و یا در اختیار مالکین با ادعای کذب در اختیارشان بماند و این مدل رفتاری از طرف کدخداها و مالکین موجب اعتراضاتی از طرف رعایا نسبت به وضعیت موجود در اصلاحات ارضی در رومشگان را نشان می‌دهد. اسناد موجود ضمن تایید شواهد فوق و با توجه به مصاحبه‌های مردمی که در منطقه رومشگان به وجود آمده، صحت مطلب را ادا می‌کند. (سند: شماره ۶)

این سردرگمی بین طرفین و همچنین فروکش کردن حمایت تمام وقت حکومت از رعایا و واگذاری بسیاری از کارهای عمرانی جهت آبادانی و رونق کشاورزی در منطقه رومشگان مانند زهکشی و لایروبی جوی‌ها و کانال‌های انتقال آب به کندی صورت می‌گرفت. از طرف دیگر تعاونی‌های روستایی نتوانستند عدالت در توزیع وام‌ها و کمک به رعایای بی‌ضمانت را بخوبی انجام بدهند و تعاونی‌ها در ادامه سبب وقفه در توسعه و زراعت شد و به همین دلیل در دهه

۴۰ تا ۵۰ در منطقه رومشگان میل به مهاجرت از روستاها به شهرهای بزرگ و اطراف رواج پیدا کرد، و در بسیاری از موارد رعایای بینوا و بی بنیه مالی که توان اداره کشت و زرع مزارع نداشتند، املاک خود را به بهای ناچیزی به مالکین فروختند و به حاشیه شهرها کوچ کردند.

همان طور که بیشتر بدان اشاره شد واگذاری زمین‌های حاشیه‌ای و بی کیفیت و محدود به کشت به خرده مالکان سبب شد، خرده مالکان برای توسعه و گسترش زمین خود مراتع و جنگل‌ها را از بین ببرند و به زمین کشاورزی تبدیل کنند. البته مواردی خاص در واگذاری زمین در رومشگان دیده می‌شود که به‌عنوان نمونه فرد رعیت ۱۰۰ من تبریزی یا دو جفت زمین را از مالک فرم گرفته بود ولی در واقع تعداد کمتری ثبت شده در اختیار داشت. لذا برای توجیه اقتصادی و همچنین با استناد به سند ملکیت زمینی که در دست داشت، اعتراض خودش را منتقل می‌نمود. ولی مالکین قدرتمند سعی می‌کردند تا کاری کنند که آنان، مزارع بایر و مراتع و جنگل‌ها را ضمیمه ملک تازه یافته خویش کنند. بدین صورت بسیاری از زمینهای سنگلاخ و ناهموار توسط خرده مالکان صاف و هموار می‌شد. در ضمائم، نمونه شکایت در سال ۱۳۴۷ حقانیت عدم اصلاحات ارضی در رومشگان را نشان می‌دهد (دست نوشته، شماره: ۷)

با اصلاحات ارضی در رومشگان بسیاری از زمین‌های بزرگ چند تیکه شدند و بین رعایا تقسیم گردید و در بسیاری از موارد نزاع‌های دودمانی و فامیلی را به وجود آورد. در برخی موارد نیز اصلاحات ارضی سبب شد مالکین که بیشترین سندهای ثبتی در دهه‌ی گذشته را در دست داشتند، اراضی و مزارعی که قبلاً از دست داده بودند را با ارجاع به سند و حکم مأمورین تقسیم اراضی به آن‌ها برگشت داده شود و باعث شد باز مالکین و زمین‌داران زمین‌های بیشتری را صاحب شوند. لذا در کل ساختار اجتماعی و زمین داری رومشگان که بیشتر بر سه رکن: ۱- زمین‌های اربابی ۲- زمینهای خرده مالک موروثی ۳- زمین‌های تحت تملک رعیت آبی و با وی استوار بود، که بعد از اصلاحات ارضی عده‌ای از همین رعایای باوی صاحب ملک شدند که آن هم تحت تأثیر تصمیمات خوانین قرار داشتند (مصاحبه با کربلایی شعبانعلی امرایی از بزرگان طایفه امرایی منطقه رومشگان، ۱۵ مهر ۱۴۰۰ ش).

۸. اصلاحات ارضی و سلب مالکیت از زنان در لرستان و رومشگان

محدودیت در قدرت تصمیم‌گیری، نظارت و کنترل از جانب همسر و آسیب‌پذیری در نقش «خانه داری» در میان زنان روستایی، ناشی از سلب مالکیت و از دست دادن زمین است.

اصلاحات ارضی با سلب مالکیت از زنان روستایی و واگذاری زمین به مردها، قدرت مردها را چند برابر و در نتیجه مردسالاری را در روستاها تقویت کرد. از آن پس زنان روستایی رسالت خانه داری یافتند و با از دست رفتن استقلال مالی مجبور شدند بیش از پیش از همسران خویش تبعیت کنند. با اینکه از پیامدهای مهم اصلاحات ارضی برای زنان روستایی سلطه‌پذیری و انقیاد در روابط خانوادگی بود. به واسطه رونق بازار فروش نفت، به فاصله کوتاه چند سال پس از پایان اصلاحات ارضی، (۱۳۵۵-۱۳۵۱ ش) تقریباً اقتصاد ایران منحصر به فروش نفت شد. اقتصاد نفتی به گونه‌ای چشمگیر سبب رونق شهرها و نابرابری شهر و روستا شد. در حالی که در روستاها زنان روستایی از امکانات رفاهی کمی برخوردار بودند، فرصت‌های شغلی زیادی در شهرها سبب توانمندی زنان شهری شد. این در حالی بود که زنان روستایی با واگذاری زمین‌ها قدرت مذاکره را از دست دادند. رونق شهرها در مقابل رکود روستاها منجر به خصومت و دشمنی با شهرها شد. (کرمی، ۱۳۹۶: ۱۷) مجد می‌گوید در آستانه اصلاحات ارضی ۶۰ درصد زمینهای کشاورزی، جمعیت روستایی و تولید کشاورز در ۹ استان از جمله: کرمانشاه، لرستان، همدان، آذربایجان شرقی، گیلان و مازندران متمرکز شده بود (Majd, 1993, P442) و بیشترین تعداد خرده مالکان زن در استان‌های غربی بودند. تعداد فراوانی از اربابان و مالکان زمین مشمول و مراحل سه‌گانه اصلاحات ارضی در مناطق مختلف کشور چون لرستان، زن بودند. برای نمونه، از مجموع ۲۵۰ نفر مالک مشمول مرحله دوم اصلاحات ارضی در دزفول ۱۳۵ نفر زن بودند. همچنین یک سوم عمده مالکان مشمول مرحله اول اصلاحات ارضی در بروجرد جزء طبقه اربابان زن بودند. در منطقه الیگودرز نیز تعدادی از اربابان زن تا قبل از اصلاحات ارضی مالک املاک وسیعی بودند (کرمی، ۱۳۹۶: ۷). اسناد موجود حکایت از تعدیات افراد و گروه‌های مختلف در سلب مالکیت از زنان حتی قبل از اصلاحات ارضی در لرستان دارند. «فخری افزاه»، از زنان کوه‌دشت لرستان، در عریضه‌ای که خطاب به محمد رضا پهلوی تنظیم و رونوشت از آن را هم به نخست وزیر، مجلس شورای ملی، وزیر کشور، وزیر دادگستری و تشکیلات نظامی کشور ارسال نمود، از تعدیات «چند نفر گردن کلفت و متنفذ محلی و در عین حال ماجراجو و آشوب طلب» در تصرف زمین‌هایی - که به زعم وی ۵۰۰۰ نفر کشاورز در روی آنها زراعت می‌نمودند، یاد نمود و ضمن اشاره به رفت و آمدهای مکرر و ۱۴ ساله خود به دادگستری خرم آباد، از عدم حصول نتیجه لازم سخن راند. بانوافرازه، نفوذ افراد آشوب طلب در دادگستری لرستان را یکی از موانع موجود می‌دانست و در این زمینه حتی به برخوردهای نامناسب از سوی کارکنان دادگستری و نظامیان به خود اشاره نمود و از

خود دادخواهی نمود. (کمام، ۱۰۴-۱-۱-۱۳-۶۱-۱۹، ۱۳۳۸/۳/۲۷). در رومشگان با اجرای اصلاحات ارضی برخی از زنان مالک زمین، نه تنها از قبیل اصلاحات ارضی به منافع نرسیدند، بلکه زارعین و رعایا زیر دستشان از پرداخت بهره مالکانه به آنان خودداری می‌کردند و در صدد تصاحب زمینهای آنان برآمدند. این موضوع در عریضه ای که توسط زنی به نام «بانو شکر طلا» به ریاست اداره اصلاحات ارضی لرستان، ارسال شد، منعکس می باشد (بایگانی اسناد اداره جهاد کشاورزی رومشگان، تاریخ سند: ۱۳۴۳/۳/۳۱). اسناد موجود حکایت از آن دارند که در مراحل بعدی اصلاحات ارضی در رومشگان همچنان شاهد تعدی به زنان مالک و تصرف زمینهای آنان می‌باشیم. دختر بس امرائی که از نعمت بینایی محروم بود و با داشتن عائله فراوان، در جریان واگذاری زمین به کشاورزان و با دسیسه کد خدای رومشگان، زمینهای وی را به شخصی به نام «شیخه امرایی» واگذار نمودند. بنابراین وی در طی نامه‌ای به ریاست اداره کل اصلاحات ارضی لرستان از خود احقاق حقوق نمود (بایگانی اسناد اداره جهاد کشاورزی رومشگان، تاریخ سند: ۱۳۴۸/۱/۲۳).

۹. نتیجه گیری

در مجموعه عواملی که وضعیت عمومی کشور را از اواسط دهه ۱۳۴۰ تا اواسط دهه ۵۰ رقم زدند، اصلاحات ارضی از جایگاه منحصر به فردی برخوردار است. هدف اصلی در اصلاحات ارضی؛ تغییر نظام سهم بری و اجاره دار و ایجاد طبقه کشاورز مستقل در جهت توسعه و افزایش تولید و شاخص‌های ملی و همراه درآمد برای مردم جهت معیشت و زندگی و عدالت اجتماعی بود. حکومت که از جانب طیف‌های مختلف داخلی و خارجی مورد انتقاد قرار داشت و برای محبوبیت در بین مردم و ایجاد تثبیت موقعیت برتر سلطنت بود، به دنبال اجرای عدالت بود. اما در دشت ۹۰۰ هکتاری رومشگان که مستعد در توسعه رونق در بخش‌های مختلف کشاورزی بود، تا حدودی اصلاحات ارضی در این منطقه باعث توسعه تجاری و رشد تولید و انباشت ثروت برای رعایای کم‌بضاعت شد. زیرا با توجه به شناخت و نفوذ حاکمان و زمین‌داران قدرتمند در رومشگان عدالت واقعی شکل نگرفت و با توجه به مصاحبه‌های متعددی که در این زمینه به وجود آمد، به جرأت می‌توان گفت، حدود ۸۰ درصد مردم این منطقه ناراضی و البته خشمگین از این نوع عدالت توسط مالکین بودند که بعضاً از از نزدیکان خودشان به حساب می‌آمدند. مالکین با آگاهی از این موضوع که با اجرای قانون اصلاحات ارضی و از دست دادن زمینهای زراعی به نفع کشاورزان از تعدیات و مزایای قبل چون بهره

مالکانه و پیشکش‌های مرسوم محروم می‌شوند، با تهدید و سوء استفاده از قانون اصلاحات ارضی و دور زدن قوانین به نفع خود از ثبت زمین‌ها به نفع زارعین خودداری می‌نمودند و این در شکایت‌هایی که کشاورزان به مقامات مختلف استانی و کشوری ارسال می‌نمودند منعکس می‌باشد. از دیگر موانع تحقق اصلاحات ارضی در رومشگان نظامیانی بودند که هم سو با مالکان و در سوء استفاده از منافع حاصل از اصلاحات ارضی چه قبل و چه بعد از اصلاحات ارضی - آنچنان که در مقاله گفته شد - به تعدیات فراوان به مردم اقدام نمودند. فقط می‌توان گفت تا حدودی زمین‌های خرچری نمونه بارز رشد ثروت عده‌ای از رعایا در این دیار شد که البته هنوز هم در بعضی موارد اختلافاتی به وجود می‌آید و گرنه در جریان اصلاحات ارضی این مالکین و زمین‌داران و خوانین در این منطقه بودند که ثروتمند تر و سرمایه دار تر شدند و رعایا روز به روز فقیر، تا اینکه در ادامه اصلاحات ارضی و آشنایی مردم با کشاورزی نوین و حفر چاه‌ها و توسعه راه‌های ارتباطی و ورود تکنولوژی در منطقه رومشگان تحولی نسبی به وجود آورد. از جمله نتایج دیگر اصلاحات ارضی در رومشگان سلب مالکیت از زنان زمین داری بود که در بحبوحه اصلاحات ارضی نه تنها از آنان سلب مالکیت شد، بلکه با توجه به جامعه پاتریمونیال (پدرسالار) ایران از دوران گذشته آنان از اصلاحات ارضی کنار گذاشته شدند و زمینهای آنان به تصاحب افراد دیگر درآمد. شرکت‌های تعاونی روستایی که در جهت کمک به اجرای قانون اصلاحات ارضی و توجه به رفاه کشاورزان تأسیس شده بود، نیز در رومشگان چون دیگر نقاط کشور محل دسیسه و سوء استفاده مدیران و منتفدان منافع مادی آنان قرار گرفت و هر چند که در مواردی چون اعمال شیوه‌های نوین کشاورزی چون مکانیزاسیون نمودن زمینهای زراعی تلاش‌هایی داشت، اما در موارد متعدد نارضایتی کشاورزان را به همراه داشت که با تقاضاهایی چون عزل و جابجایی مدیران آن همراه بود.

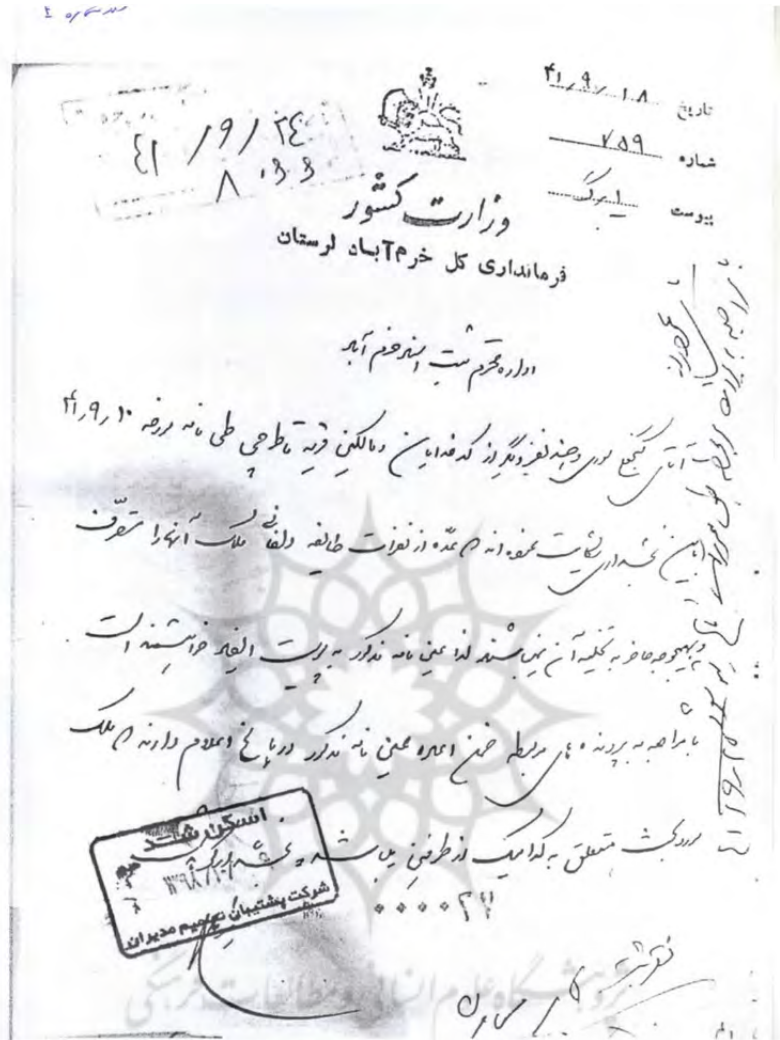
ضمیمه‌ها

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

لیست مستعینات پلاک (رضیه ندرت ۱۳۶۱)

ردیف	نام پلاک	شماره پلاک
۱	یادیه	108/1
۲	خوشنام	108
۳	چم سوخته	110
۴	چم گز مرادآباد	111
۵	هفت کلک	111/2
۶	چم امیر درک	112
۷	بن هر چشمه شیرین	109/3
۸	چشمه شیرین	109/2
۹	بن هر غضنفری	106
۱۰	رودپره چم خزینه	105
۱۱	چم خزینه	105/5
۱۲	گیزان	121/14
۱۳	کهریز	121/15
۱۴	عبدالبیگی	121
۱۵	بازوند	122
۱۶	سهرابوند زاشه	123
۱۷	چنابلی	124
۱۸	آقا جان رستمی	125
۱۹	مهکی	126
۲۰	رومیانی	127
۲۱	نظر علیوند	128
۲۲	پادروند	129
۲۳	خاصی	130
۲۴	خدا نظر آمله دار	131/36
۲۵	قادرچی	132
۲۶	بابا حبیب	135
۲۷	کهناب	107

پرتال جامع علوم انسانی

۱۹ مرداد ۱۳۴۶

لرستان

شماره ۴

مقام منبع معاونت محترم وزارت کشتا و زری و ریاست محترم سازمان اصلاحات ارضی کشور

محترماً معروض می‌دارد اینجانب **محمد زارع قریه** دارای تابعیت **ایرانی** از توابع **خرم آباد** لرستان بین از بیست سال است که در ملک با تو نیز معماری واقع در قریه **خرم بوشل** زانماستغال دارم. پنج سال پیش فرزند مالک که موسی است و کهنل مادر خویش میباشد و حدود و کالت مشارالیه نیز مشخص نیست سهم اینجانب را از سه قطعه قلمستان بملغ شانزده هزار ریال خریداری نموده است ولی با حیلگی و دمسه بازی و استفاده از بیسواپی اینجانب این معامله را بعنوان خرید رهنه ایجاب نمی‌قدری محسوب نموده و پس چند سال مزاحمت و سزاوار نمودن میل متنفذین خرم آبادی بمنزل اینجانب و تهیه صورتحساب های ساختگی مدعی خرید رهنه ایجابی زمینهای مزروعی اینجانب گردیده است.

در صورتیکه از ناچیز بودن مبلغ جمیع معنی یکبار و شصت تومان بخوبی میتوان دریافت که این مبلغ ناچیز نمیتواند بهای سه قطعه رهنه ایجابی زمینهای مزروعی اینجانب باشد از آنجا که قانون اصلاحات ارضی به بیسواپی و کهنیت دهقانان وقت بوده است لذا پیش از این انتقال زارمین را نموده و انتقال رهنه ایجابی را بنمبر اسناد رسمی در پیوسته ماده ۲۲ قانون اصلاحات ارضی غیر قانونی دانسته است. با استناد همین نحوه قانونی کمیسیون حل اختلاف خرم آباد لرستان دعوی مالک را معنی برخیزد رهنه مزروعی زارع غیر وارد دانسته و تکمیل برین حق مالک صادر نموده است.

با کمال تأسف کمیسیون تجدید نظر که مرجع عالیتری است و باید بقدرت قانون اصلاحات ارضی احاطه بیشتری داشته باشد تحت تأثیر اعمال نفوذ فرزند مالک با وجود اینکه طبق قسمت اول رای کمیسیون تجدید نظر اعتراض و خواهش مالک مطالبه بهره تا آنکه بیشتر و استرداد مبلغ شانزده هزار ریال قرار میدهد معیناً و با کمال تأسف کمیسیون تجدید نظر بایست با زدن رهنه ایجابی خود بر انقلاب شاه و مردم پارا از خواهش شای فراتر نماند و با اصطلاح کلاه داغ از آن بی شده و استناد قانونی کمیسیون حل اختلاف نموده و رای برای جلوگیری از تکلیف شدن حق زارمین میباشد مردود شناخته و با استناد شش مدارک غیر رسمی و بی اساس و ساختگی رای برین حقس اینجانب ششمرگسه دارای زارع قطعات مزروعی فوق صادر نموده اند و وگول مالک که فرزند مشارالیهم نیز میباشد با تراکتور مزروعی ننمود اینجانب را ششم زده بر ضلع نموده است.

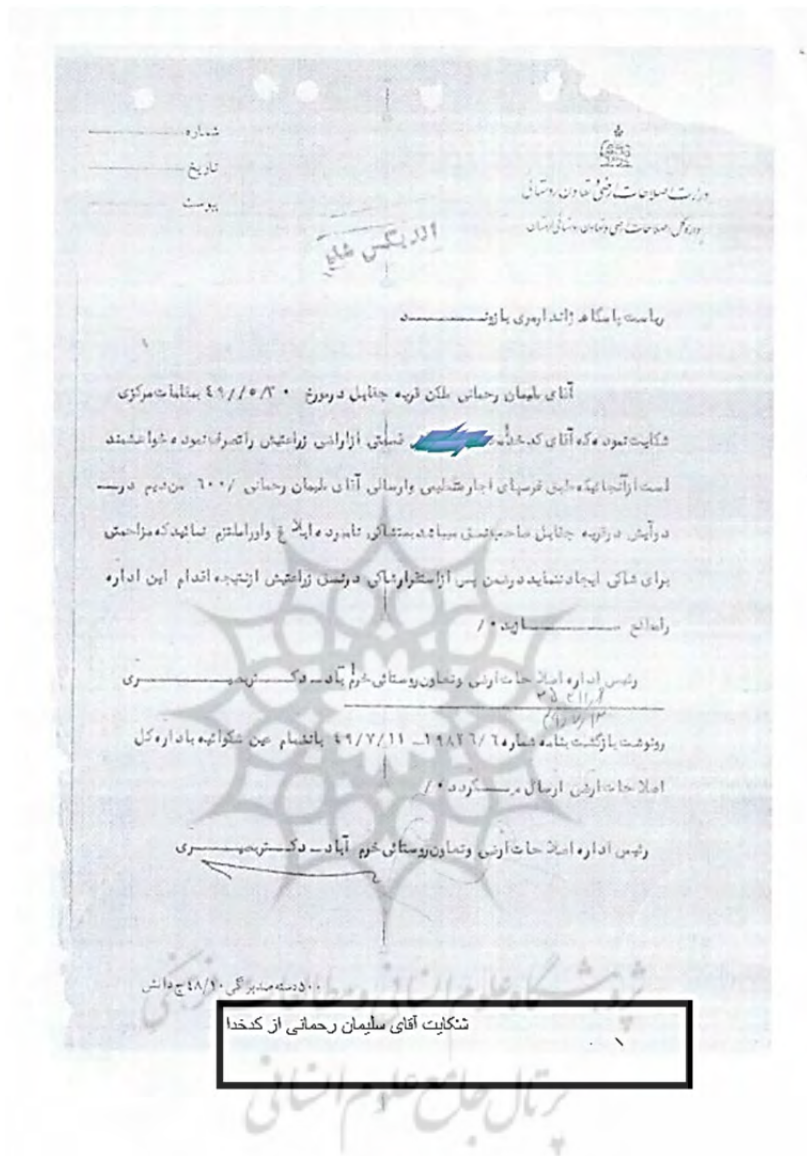
از آنجا که حکومت مظلوم باعث تحری ظالم میگردد و این بر خلاف منویات شاهنشاهی آریامیسر ارواحنا فدای میباشد که با اصول نه گانه انقلاب سفید شاه و مردم نظر باحقان حقوق ضعفا من جمله زارمین زحمت گردانیده است برای تهیه مامورین که تحت تأثیر اعمال نفوذ وکیل و فرزند مالک و منسوبین مشارالیه قرار گرفته اند و با استناد غیر رسمی استناد نموده و حکم خلعید فدوی را صادر کرده اند اینجانب استفا دارد اسر و مقبر فرمایند بازرس مورد اعتماد آن مقام برای رسیدگی باین رای غیر قانونی بمجلس انزام فرمایند و با پرونده منو و را بمنگر ارسال دارند بدین استصمن رسیدگی پرونده منو بطرفیات بیشتری قوت خواهند یافت.

امیدوارم این استدعای قانونی فدوی بانظر موافق اجابت گردد و دیت مامورین قانون شکن از جان و مسیال مردم بی پناه لرستان کوتاه گردد. در صورتی که تمهید بر چه از فرق دادار مرید رسید؟ حقوق دارای لرستان با تقدیم استرامات فائقه

۱۳۴۶/۴/۱۳

محمد زارع قریه

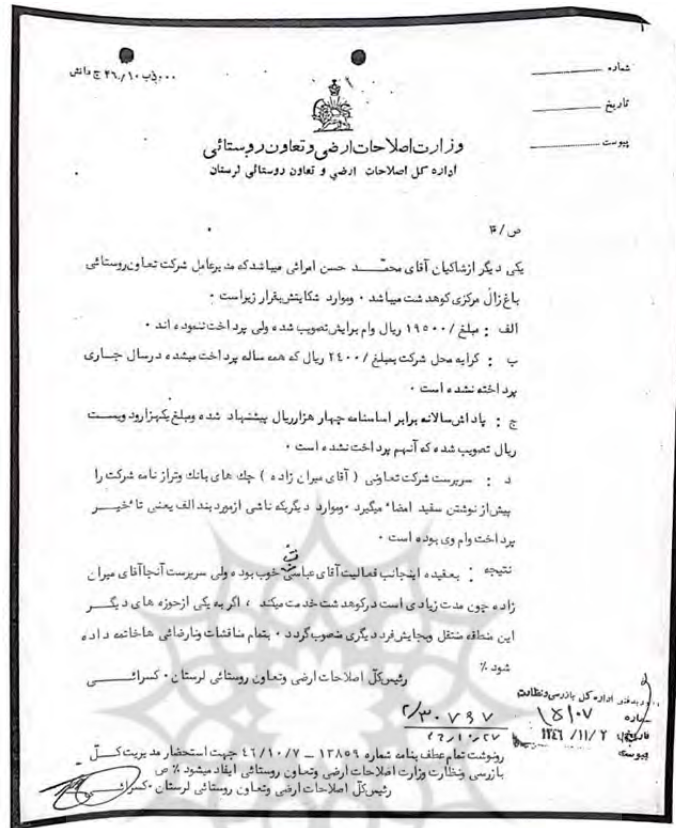
اداره ثبت اسناد و املاک
شماره ۵۸۶۷

۴۶۱۲۳
ریاست محترم، اصلاحات ارضی
من از قدیم عرض سلام همیشه سلاجقی شاه از دستگاه خداداده متعال خواندم با این بزرگوار شیخ حسین
وزیر علی حسین سلطان چنان روشنگاری چون بنده حصار سلا من زمین گرم دان را هم انباری
قدوم زمین را هم نسیم که ام حال کوهنوار از خود را می بنام علی بن حسین بن فرزند
رضایت و رضایت فرزند رضایت چون نه منف و نه بنا بر کبری دارم حال فرزند
با مالک در صاحب زمین می خوانم و چون آتای جسییدی مؤمنان روشنگاران این زمین
را با مالک رسیده و حال من تا عهده زمین خودم را نسیم زمام چون از بزرگان و تانان
شاه را رعایت نکردن علی زمان باز تانان در مدان تانان و ملاحح به زمین زنده است
و چون املا امین زمین مال من است و من رحمتش این زمین چشم و ریشه نوز
مال من است پس پدر را جبار ما کجا رفته که حق را رعایت کند ام چنین است پس
چون املا امین رضایت و رضایت این بدون تانان نشاه به جیره اسفند
شسته اند رعایت نمی کنند پس ایمان چهلستانی دستند بنوا چندلسی رکه ۵ اسکا
برنجی در زمین و زمین مشیده استید چگونه می تواند بدون تانان نشاه او را زمین
بدون مالکیت بگیرد و با زور و پول پیشا بر او دینده هم چون بزرگوار و با قیادت
و با خریدن بسیار حالا امر شما حق بر رعایت نکیته می زان با زور و تانان رعایت

سند شکایت شیخ حسن به رئیس اصلاحات ارضی لرستان

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

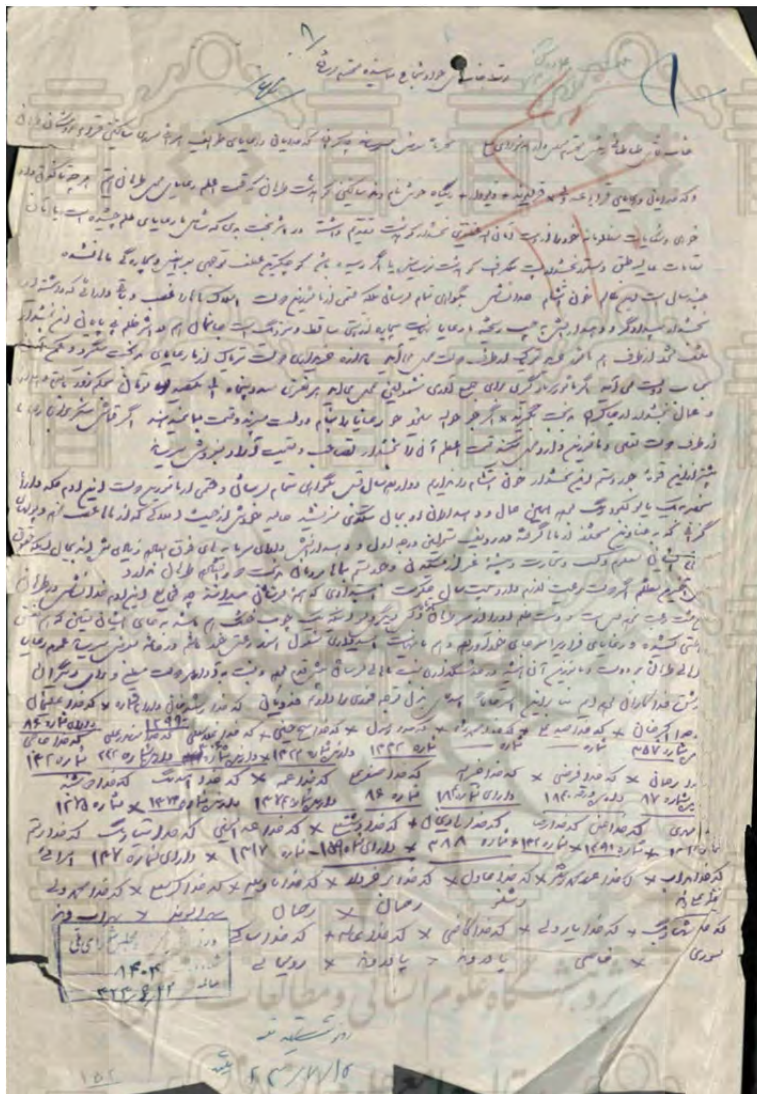

شکایت از عملکرد شرکت تعاونی روستایی و تقاضای انتقال سرپرست آن به مناطق دیگر لرستان (ساکما [سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران]، شناسه سند: ۲۳۰۱۰۱۵۵۰۷، ۱۳۴۶/۱۰/۲۷).

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

سند شکایت بانو فخری افزاره از سلب مالکیت او از زمینهایش توسط زورگویان محلی و عدم رسیدگی به شکایات وی توسط دادگستری خرم آباد (منبع: کام، تاریخ سند: ۱۳۳۸/۳/۲۷).

عریضه کدخدایان و رعایای روستاهای رومشگان و طرهان به مجلس شورای ملی در شکایت از تعدیات امان الله غضنفری، بخشدار کوهدهشت و سلب آرامش و آسایش آنان (منبع سند: کمام، تاریخ سند: ۱۳۲۳/۶/۲۲).

وزارت پست و تلگراف و تلفن

شماره ارسال ۱۱۶۵۵
تاریخ ۳۰/۳/۳۷
۲۴۵۹/۱۱۵۸

سوره ۲۶۰

سال
تلف
مخاطب (در زره دروغ)

ردیف ۲۷۱	تعداد کلمات ۱۴۸	تاریخ ارسال ۳/۱	تاریخ وصول
فین		ملاحظات	روز/ماه ۳۷/۳/۲

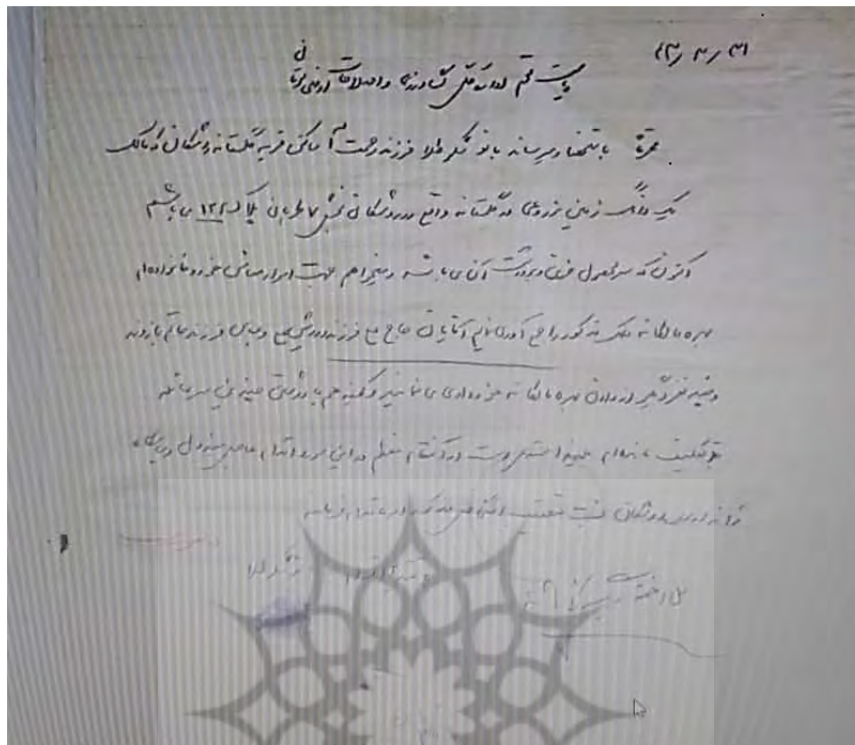
جناب آقای دکتر اتیان نخست وزیر ایران رونوشت ریاست تشکیلات
ژاندارمری رونوشت محاسبات مجلس شورای ملی رونوشت جناب آقای
علی محمد حسینی نماینده محترم مجلس شورای ملی تهران

در این موقع که شخص این ملک برای بهبود وضع ایران از بذل مال و جان
دریغ ندارند در گونه و کنار این آب‌خاک اشخاصی مانند استوارکم
محمد محمد علی حسینی ریاست باسگاه ژاندارمری رومشگان بازانده‌ارهای تازه
راه زن ته تیره طایفه رومشگان بهنا وین مختلف بسته آورده همگی دست
از مال کشیده در کوه‌های این روستا نامطلوب و خیلا بعنوان نامورده
طاعت از دولت آنجناب بیزار نموده امتدعی بازرسی بدون نظر و سلم در این
تأییدات اخذی تله‌گرافی و بهار تله‌گرافی را اقدام عاجل آنجناب از
امور ریاست نموده ایم از طرف صحیح ناکیان که خدا محمد ولی امرائی که خدا
نعمان علی امرائی که خدا بحرا که خدا اله بازو نه که خدا علی عبدالله
کراوندی

با سازمان شاهنشاهی خدمات اجتماعی همکاری کنید
وزارت پست و تلگراف و تلفن ۳۶۱۱

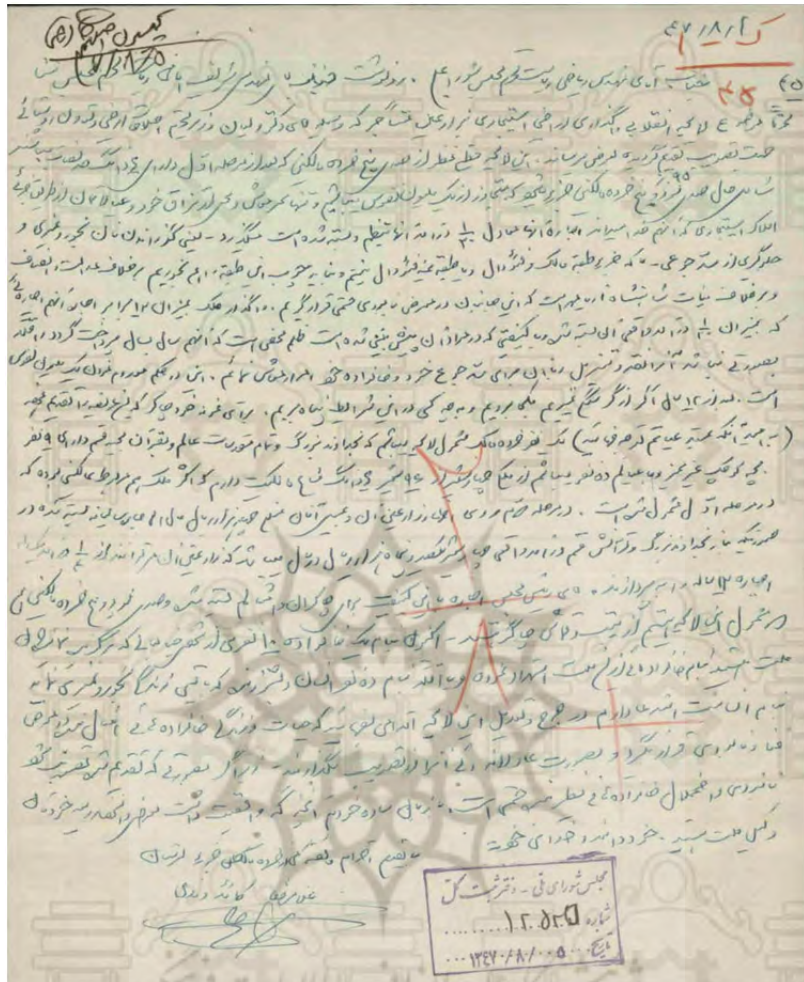
۳۷/۳/۷

شکایت محمد علی امرایی و دیگر کدخدایان رومشگان از تعدیات استوار یکم (محمد علی حسینی)،
ریاست پاسگاه ژاندارمری رومشگان، و تقاضای اعزام مأمورانی بی طرف به رومشگان جهت رسیدگی به
این موضوع (منبع سند: کمام، تاریخ سند: ۱۳۳۷/۳/۲)

شکایت «بانو شکر طلا» به اداره اصلاحات ارضی لرستان مبنی بر عدم پرداخت پرداخت بهره مالکانه توسط کشاورزان به وی و همچنین تصاحب زمینهای زیردستش. (منبع: بایگانی اسناد اداره جهاد کشاورزی رومشگان، تاریخ سند: ۱۳۴۳/۳/۳۱).

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

سند شکایت غلامرضا کاندوندی به مهندس ریاضی (رئیس مجلس شورای ملی) در عدم واگذاری عادلانه اجاره زمینهای استیجاری به وی و بعد از تصویب لایحه واگذاری زمینهای استیجاری [منبع: کمام (اسناد کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای ملی)]، شماره سند: ۳-۲-۱۶-۲۲، تاریخ سند: ۱۳۴۷/۸/۴

پی‌نوشت

۱. در مطلب قبلی به امار پلاکها اشاره شد

کتاب‌نامه

- اداره ثبت اسناد منطقه رومشگان (۱۳۱۴)، ثبت اسناد و املاک و لیست پلاک‌ها.
- ارسنجانی، حسن (۱۳۴۰)، اصلاحات ارضی در ایران، تهران، وزارت اطلاعات و روابط عمومی وزارت کشاورزی، سازمان برنامه و بودجه.
- اشرف، احمد، (۱۳۵۲) مشخصات اقتصادی و اجتماعی نظام بهره برداری در ایران، جزوه سازمان برنامه و بودجه
- ایزد پناه، حمید (۱۳۶۳) آثار باستانی و تاریخی لرستان، جلد دوم، انتشارات آگاه.
- ایزدپناه، حمید، (۱۳۸۴) لرستان در گذر زمان و تاریخ، چاپ اول، انتشارات اساطیر
- آبراهامیان، یرواند، (۱۳۸۴)، ایران بین دو انقلاب، ترجمه احمد گل محمدی، محمد ابراهیم فتاحی، نشر مرکز، چاپ یازدهم.
- آفاری، ژانت (۱۳۷۹) انقلاب مشروطه ایران، ترجمه رضا رضایی، چاپ اول، نشر بیستون.
- آمار عمومی، (۱۳۳۸)، گزارش مشروح حوزه سرشماری خرم آباد، سازمان برنامه و بودجه.
- آوری، پیتر (۱۳۸۶) تاریخ ایران دوره پهلوی، از مجموعه تاریخ ایران کمبریج، تهران، انتشارات جامی.
- بهرامی، روح‌الله (۱۳۸۸)، سلسله والیان لرستان: مقدمه ای بر تاریخ سیاسی ایلام و لرستان، از شاه عباس صفوی تا برآمدن رضاشاه پهلوی، تهران: حروفیه.
- پهلوی، محمد رضا (۱۳۳۹)، مأموریت برای وطنم، تهران: چاپخانه ارتش.
- جهاد کشاورزی رومشگان (۱۳۴۲)، سند شکایت درویش کریم قادروند از مالک (خداداد امرایی).
- جهاد کشاورزی رومشگان (۱۳۴۳)، سند شکایت «بانو شکرطلا» به سازمان اصلاحات ارضی لرستان.
- جهاد کشاورزی رومشگان (۱۳۴۷)، سند دست نوشته شیخ حسن امرایی به ریس اصلاحات ارضی.
- جهاد کشاورزی رومشگان (۱۳۴۸)، سند شکایت «دختر بس امرایی» به سازمان اصلاحات ارضی لرستان.
- جهاد کشاورزی رومشگان (۱۳۴۸)، سند شکایت چراغعلی کولیوند و برادرانش (ساکن روستای چقابل رومشکان) از مالکین.
- جهاد کشاورزی رومشگان (۱۳۴۹)، سند شکایت سلیمان رحمانی از کدخدا.
- خسروی، خسرو، (۱۳۶۷) بررسی آماری وضعیت ارضی ایران در ۶ استان، تهران، چاپ اول، انتشارات دانشگاهی تهران.

۹۲ پژوهش‌نامه تاریخ اجتماعی و اقتصادی، سال ۱۱، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۴۰۱

- سازمان اداره آب منطقه رومشگان (۱۳۴۳)، درخواست اولین حفر چاه.
ساکما (سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران)، شماره سند: ۲۳۰۱۰۱۵۵۰۷ و ۲۳۰۰۰۰۴۰۵ و ۲۳۰۰۰۰۴۰۵
سیاح، حاج، (۱۳۸۴) خاطرات، به کوشش حمید سیاح، تهران، انتشارات امیر کبیر.
شجیعی، زهرا، (۱۳۷۵) نقش نمایندگان مجالس قانون‌گذاری، جلد اول، چاپ اول، انتشارات سخن.
عیسوی، چارلز، (۱۳۶۳) تاریخ اقتصادی ایران، ترجمه یعقوب آژند، تهران، انتشارات خوارزمی.
غضنفری امرایی، اسفندیار (۱۳۹۳)، تاریخ غضنفری، روزگاران لرستان از آغاز تا عصر پهلوی، خرم‌آباد، انتشارات شاپور خواست.
فرهنگ آبادی‌های کشور (آبان ۱۳۳۵)، جلد نوزدهم، استان لرستان، سازمان برنامه و بودجه.
فوران، جان، (۱۳۷۷) مقاومت شکننده، تاریخ تحولات اجتماعی ایران، ترجمه احمدتدین، تهران، انتشارات خدمات فرهنگی.
کاتوزیان، محمد علی همایون (۱۳۸۰)، دولت و جامعه در ایران، ترجمه حسن افشار، تهران، نشر مرکز.
کریمی، شایان و رحمانیان، داریوش (۱۳۹۶) اصلاحات ارضی و مسئله سلب مالکیت از مالکان زن (۱۳۵۱-۱۳۴۱ ش)؛ مطالعه موردی: غرب ایران، گنجینه اسناد، سال بیستم و هفتم، دفتر دوم، (تابستان) صص ۶-۲۱.
کمام (کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی)، شماره سند: ۱۰۴-۱-۱-۱۳-۶۱-۱۹؛ شماره سند: ۱۴-۲۱۵۵-۵-۱۰۶۳؛ شماره سند: ۳-۲-۱۶-۲۲؛ شماره سند: ۱-۳۸-۷۹-۱۲-۱۰۱۱، شماره سند: ۱-۳۸-۷۹-۱۲-۱۰۱۱
لمبتون، ا. ک. س، (۱۳۶۲)، مالک و زارع در ایران، ترجمه منوچهر امیری، تهران: انتشارات علمی فرهنگی.
مصاحبه با سید قاسم موسوی از بزرگان موسوی منطقه رومشگان، ۱۴۰۰/۹/۲۵ ش.
مصاحبه با کربلایی جودکی از بزرگان طایفه جودکی پلدختر، ۱۴۰۰/۱۱/۲۸ ش.
مصاحبه با کربلایی شعبانعلی امرایی از بزرگان طایفه امرایی منطقه رومشگان، ۱۴۰۰/۷/۱۵ ش.
مصاحبه با مهندس رو میانی بازنشسته جهاد کشاورزی و از بزرگان طایفه رومیان، ۱۴۰۰/۱۰/۲۰ ش.
معجزی، محمد رضا والی‌زاده (۱۳۹۷) تاریخ ایلات و طوایف لرستان، انتشارات اردیبهشت جانان.
موسوی و همکاران، سید مهدی (۱۳۸۷)، فرمانروایان ناشناخته، فصلنامه علمی پژوهشی دانشگاه آزاد محلات.
مؤمنی، باقر (۱۳۵۹)، مسئله ارضی و جنگ طبقاتی در ایران، تهران، انتشارات پیوند.

پیامدهای اقتصادی اصلاحات ارضی در لرستان ... (شمس الدین امرایی و دیگران) ۹۳

هرمان، جورجینا (۱۳۷۳) تجدید حیات هنر و تمدن در ایران، ترجمه مهرداد وحدتی، مرکز نشر دانشگاهی تهران.
هوگلاند، اریک (۱۳۹۲)، زمین و انقلاب در ایران (۱۳۶۰-۱۳۴۰)، ترجمه فیروزه مهاجر، تهران، پردیس دانش.

Majd, Mohammad Gholi. (Feb 1993) "Small landowners and land Distribution in Iran;1962-71".
Middle East Studies.No1. vol32.pp 123-15.

